

LA POLÍTICA CATALANA L'ANY 2006: NOU ESTATUT I CANVI DE PRESIDENT

Miquel Caminal

Catedràtic de Ciència Política de la Universitat de Barcelona.

Dos fets sobresurten en la política catalana de l'any 2006: el nou Estatut d'autonomia de Catalunya, aprovat en referèndum el 18 de juny, i el canvi en la presidència de la Generalitat amb la substitució de Pasqual Maragall per José Montilla, després de les eleccions autonòmiques anticipades d'1 de novembre. Ambdós fets obren una nova etapa en la història de l'autogovern a Catalunya, l'impacte dels quals no es pot preveure a hores d'ara, però sí és possible analitzar algunes claus que han conduït a la nova situació política. L'any 2006 és, en veritat, la culminació i resultat d'un procés iniciat molt abans, des del mateix moment en què Jordi Pujol decideix no presentar-se novament a reelecció, després de la ben ajustada victòria enfront de Pasqual Maragall a les autonòmiques d'octubre de 1999. Entre octubre de 1999 i novembre de 2006, s'ha produït una llarga transició en la política catalana, amb dos noms al capdavant, que passaran a la història de Catalunya com els polítics catalans més importants del darrer terç del segle xx. Però, tant Jordi Pujol com Pasqual Maragall, no recordaran amb plaer els darrers anys de la seva carrera política. En el pensament d'un i altre no estava escrit que el president de la Generalitat de 2006 es diria José Montilla. Tampoc es preveia que la reforma per a un nou Estatut tornaria a fer rebrotar la malfiança en les relacions Espanya-Catalunya. I menys encara en el nivell en què s'ha produït, que delata una incomprensió profunda, de dècades. Al nacionalisme espanyol li esclaten totes les frustracions acumulades així que Catalunya afirma la seva personalitat nacional. Li pesa més Catalunya que qualsevol altre conflicte nacional en la pell de brau. En conclusió: l'any 2006 és la culminació d'un procés tortuós amb final agre dolç. És l'any que tanca tota una època, marcada pels noms de Pujol i Maragall. Ara en comença una altra amb nous noms i nou Estatut.

PRECEDENTS

El darrer mandat de Jordi Pujol i la primera legislatura del govern tripartit han estat dos períodes centrats en una dura pugna partidista per guanyar l'hegemonia en la política catalana després de Pujol, que ha posat en un segon terme totes les altres qüestions, inclosa la reforma de l'Estatut de 1979. Efectivament, cada partit ha definit la seva estratègia política en tots aquests anys amb l'objectiu de guanyar la presidència de la Generalitat, o de ser determinant en la seva elecció. Per tant la reforma de l'Estatut no era un objectiu sinó l'instrument o pretext per iniciar una nova etapa històrica. Així ha estat en l'operació successòria que des de Convergència Democràtica de Catalunya s'ha intentat per promoure l'opció d'Artur Mas a la presidència de la Generalitat; també ho era en el cas dels socialistes catalans, que veien en la personalitat política de Pasqual Maragall l'únic candidat capaç de barrar el pas a la continuació del pujolisme sense Pujol. Els dos principals partits catalans no preveien que la reforma de l'Estatut seria una possibilitat real, ja que era impensable amb el Partit Popular en el govern de l'Estat. Per tant, es tractava d'iniciar un procés amb la bandera del nou Estatut només com a ham electoral.

Els altres partits també actuaven dins de les mateixes coordenades, previsions i ambient electoral. ERC veia l'oportunitat històrica de determinar el gir de la política catalana en una o altra direcció, de tenir la clau del futur de la Generalitat de Catalunya. El Partit Popular confiava de continuar essent un partit necessari en la política catalana des del fet de tenir la presidència del Govern espanyol. L'opció política que tenia un futur més incert era ICV per la dificultat de preservar el seu espai polític i electoral en un escenari polític advers. La possibilitat de canvi en la política catalana després de sis legislatures sota l'hegemonia pujolista, orientava l'esquerra sociològica cap al vot útil a favor de Pasqual Maragall. S'iniciava amb tota seguretat una nova època en la política catalana. Un relleu segur a la presidència de la Generalitat amb dues direccions possibles: relleu generacional del mateix color polític o canvi de color polític en el Govern de la Generalitat?

La qüestió era prou important com perquè CiU utilitzés tots els mitjans per preservar el control de la Generalitat. Jordi Pujol va optar per la via que li semblava més probable: acord preferent amb el Partit Popular per davant d'ERC, amb la previsió que el govern de l'Estat continuaria sota el control dels populars. Després de les renyides eleccions de 17 d'octubre de 1999, amb una victòria de Pujol en escons i de Maragall en vots, però amb la possibilitat de CiU de fer majoria absoluta indistintament amb ERC o el PP, Jordi Pujol va cometre un dels errors més importants de la seva trajectòria política: el pacte

amb un PP cada cop més radicalitzat cap a l'extrema dreta. Rubert de Ventós va escriure amb encert en els moments en què CiU definia majories parlamentàries en la política espanyola, que el pujolisme centrava la política espanyola en la qüestió ideològica i la descentralitzava en la qüestió territorial. Efectivament, CiU no ha estat mai un partit extrem sinó de centre mòbil, més cap al centre dreta o cap al centre esquerra segons les circumstàncies, però mai cap a l'extrem. Alhora, CiU no ha estat mai tampoc un partit extrem o radical en la qüestió nacional, s'ha mogut sempre en un autonomisme pragmàtic i gradualista. La tesi Rubert de Ventós era perfectament útil i aplicable en un context polític basat en majories absolutes de CiU al Parlament de Catalunya i falta de majoria absoluta per part dels dos principals partits, PP i PSOE, en el Congrés de Diputats. Ara bé, quina era la situació quan CiU perdia la majoria absoluta a Catalunya i el PP la guanyava a Espanya? Doncs que CiU no estava en condicions ni de centrar ni de descentralitzar. Més aviat li passava el contrari: quedava presonera de processos de radicalització en tots dos sentits, ideològic i nacional.

CiU podia elegir entre dues alternatives extremes: o pactava amb un PP espanyolista i dretà, o pactava amb una ERC que ja no passaria per la docilitat i la servitud cap a Jordi Pujol. La majoria absoluta del PP després de les eleccions legislatives de 12 de març de 2000, confirmava el pitjor escenari polític que el pujolisme ha tingut en tota la seva història al capdavant de la Generalitat de Catalunya. Ésser prescindible a Madrid i necessitar el suport de José María Aznar a Catalunya, era com tenir un roc a l'estómac. Jordi Pujol deuria pensar que la seva forta i respectada personalitat política li permetria digerir qualsevol cosa, fos el suport a la llei de partits contra Batasuna, l'enfrontament visceral del PP contra el nacionalisme basc, el compromís de les Açores i la implicació incondicional i servil d'Aznar en la guerra-invasió d'Iraq. Amb tot, a Catalunya els diputats del PP no tenien més joc que donar suport a Pujol, a canvi només d'anar recordant dia sí i dia també que la presidència de la Generalitat depenia dels seus vots. La manera displicent com Jordi Pujol s'adreçava als escons populars no mostrava cap independència política sinó la seva submissió real amb cara de pomes agres. En la mida que l'aznarisme va anar prenent el cos d'una extrema dreta pura i dura en contingut i formes, el pujolisme ho pagava amb imatge política, esclava de l'amo de Madrid. CiU no podia aguantar aquesta pressió, especialment en veure una ERC engreixada i optimista, en remarcar l'esclavitud pujolista i la seva traïció nacional.

Quina alternativa tenia Jordi Pujol? El pacte amb ERC. Era un pacte de risc i significava un gir cap a un nacionalisme «més basc», en el sentit de més separat de la política espanyola i més centrat en les reivindicacions nacionals de

Catalunya respecte a Espanya. Un pacte de govern Pujol-Carod era una bala enverinada per als «fills de Pujol». Tota l'operació successòria quedava distorsionada. Quin mal vent va recórrer Europa el 89! Va posar ales al nacionalisme radical. Àngel Colom, primer, i després, Carod-Rovira, representen i encapçalen aquest gir cap al nacionalisme independentista. Un nacionalisme creient, amb un gran atractiu per a les noves generacions que s'incorporen a la política, ja lliures d'un passat recent marcat per la contraposició socialisme-capitalisme. Els anys noranta són molt pocs els que discuteixen l'hegemonia neoliberal, especialment en el món de l'economia i de la política institucional. No és un bon temps per a les esquerres socialistes, però sí ho és per al nacionalisme radical.

El mèrit d'ERC és haver canalitzat i organitzat políticament aquesta nova força independentista. Així aconseguí una independència política amb relació al pujolisme que no havia tingut l'ERC d'Heribert Barrera i de Joan Hortalà. És tan segur i refiat aquest espai sociològic independentista que permet tenir la capacitat de superar una crisi tan autodestructiva com la que va viure ERC el 1996, una crisi que va tenir el resultat d'orientar aquesta organització cap a un espai independentista d'esquerres, definitivament al marge de la influència del pujolisme. Així, Jordi Pujol, després de les eleccions de 1999, tenia l'oportunitat d'iniciar per primera vegada un veritable govern de coalició nacionalista. Tanmateix, amb l'avantatge de veure des d'avui com han anat les coses, potser l'expresident de la Generalitat canviaria ara l'estratègia d'acords parlamentaris i de govern. Però és molt lògica la decisió que va prendre Jordi Pujol, atesa la seva trajectòria política i la seva concepció del catalanisme.

L'independentisme no forma part, ni per proximitat, de l'ideari pujolista. Una altra cosa és que l'ambient nacionalista dels anys noranta tingués com a conseqüència que les generacions joves, també de CDC, radicalitzessin el discurs catalanista. Però els «fills de Pujol» estimaven més el poder que la nació. Molt ambiciosos i a la recerca del príncep successor: Artur Mas, un polític jove que reunia les característiques del bon candidat en les democràcies d'audiència. Presència, bona oratòria, imatge de gestor eficaç i capacitat de lideratge. Al seu entorn, hi havia un seguit de noms joves (Oriol Pujol, Felip Puig, David Madí, Antoni Vives, Francesc Homs, entre d'altres) amb una estratègia ben meditada de successió i continuïtat del pujolisme sense Pujol. Aquest és un altre dels errors de l'expresident de la Generalitat: preocupar-se per no tenir cap ombra ni candidat a succeir-lo fins que no li toqués a la generació dels fills. Com s'ha demostrat en d'altres partits, totes les successions i relleus de lideratge són conflictives i amb una tendència incorregible: no hi ha líder que renunciï a intervenir en la designació del seu hereu.

Els «fills de Pujol» eren més nacionalistes que el pare, però també estaven més guanyats per l'eròtica del poder que per les conviccions nacionalistes. Tota la legislatura 1999-2003 es va dedicar a l'objectiu absolut de mantenir el control de la Generalitat després de Pujol. En el cas que aquest hagués volgut un pacte amb ERC, sabia que això tenia algunes conseqüències. En primer lloc, es trastocava l'espai nacionalista, el seu lideratge i la seva successió. En segon lloc, implicava un gir de 180 graus en la línia d'actuació del pujolisme envers la política espanyola. Davant d'un PP en hores hipernacionalistes i embriac de majoria absoluta, Catalunya havia de contraposar un govern clarament independent i, en el seu cas, en conflicte amb la Moncloa, per a la defensa dels drets i interessos nacionals de Catalunya. El pujolisme sempre va actuar amb moderació en la política espanyola i pendent de la tan repetida governabilitat. Així s'havia fet un nom respectat en amplis cercles polítics i mediàtics de Madrid. Això no tenia cap utilitat en les noves circumstàncies polítiques. Però, com canviar el polític pragmàtic, que no està fet per a encapçalar cap gir nacionalista amb la senyera de l'autodeterminació, amb un nou tipus de lideratge més resistencial, fins i tot de línia separadora?

Pujol es trobava molt més còmode, malgrat el cost futur que això significaria, seguint amb un lideratge personal indiscutit i govern monocolor, que els populars catalans li acceptaven. El preu personal era menor i deuria pensar que la hipoteca que podia representar el suport parlamentari del PP no tenia perquè capgirar el futur electoral i les possibilitats d'Artur Mas. A més, era impensable promoure amb tots els ets i uts la candidatura d'aquest a la presidència de la Generalitat, i, alhora, haver de pactar amb un partit, ERC, i un líder, Carod-Rovira, que eren un destorb en el moment més inoportú, ja que entrava en competència amb els interessos selectius de Pujol i exclusius de Mas. Ara bé, Carod-Rovira en va prendre nota i allà va començar una competència fratricida entre nacionalistes per guanyar el lideratge del nacionalisme català després de Pujol. La carbassa que va rebre Carod-Rovira delatava, també, que el pujolisme, a falta de Prat, estima més Cambó que Macià.

EL NOU MAPA POLÍTIC CATALÀ I ELS GOVERNS DE COALICIÓ

La pèrdua de la majoria absoluta de Jordi Pujol era un avís a tenir molt en compte de cara al futur en la política catalana. El creixement de l'espai electoral independentista, d'una banda, i la recuperació d'una dreta política espanyola a Catalunya, indicaven que s'havia acabat l'època de les majories absolutes d'un sol partit o coalició electoral, i que s'entrava en la fase dels governs de

coalició. En política no es pot predir, però sí prevenir. CiU ja no era el pal de paller del nacionalisme, sinó el primer partit d'un sistema de partits en què eren cinc opcions les que podien condicionar o determinar la formació del govern de Catalunya. En aquest nou context polític, el pujolisme necessitava aproximar posicions cap a d'altres forces polítiques per a assegurar majories parlamentàries suficients. Si no ho feia podia quedar-se sol, i si ho feia en pagaria costos electorals, tant si es radicalitzava intentant recuperar l'aliança amb ERC, com si, contràriament, mantenia oberta la porta a acords interessats amb el PP.

És coneguda la resposta. Jordi Pujol, Artur Mas, Duran Lleida van decidir que no hi havia dilema, que CiU era i havia de continuar essent el pal de paller, la força hegemònica de la política catalana. Per tant, a falta del «pal Pujol», va sortir el «pal nou Estatut», com a instrument de presentació pública i de projecció electoral del successor Artur Mas amb l'objectiu d'una clara victòria electoral. Jordi Pujol no va tenir mai clara la via de la reforma de l'Estatut, però aquesta era una raó de pes. Calia un canvi lampedusià, i el nou Estatut era l'eina perfecta per a intentar fer el pas de la Convergència - pal de paller a la Convergència - casa gran del catalanisme.

Però l'ambient preelectoral de l'any 2003 no era gens optimista per a les aspiracions de CiU. Es preveia la victòria de Pasqual Maragall. El dubte estava en la majoria o distància en vots i escons entre els dos principals partits. Les eleccions autonòmiques de 16 de novembre van ser una decepció per a Pasqual Maragall i un inesperat èxit per a Artur Mas. Es va repetir la història de 1999: la coalició PSC-CpC va guanyar en vots i la federació CiU en escons. Però en aquest cas, l'única via que tenia CiU per a mantenir el govern de la Generalitat era el pacte amb ERC, que tenia la clau de la majoria absoluta.

L'habilitat de la direcció republicana per a administrar el poder que tenia va ser extraordinària. En la història del Parlament de Catalunya mai 23 diputats han pogut decidir tant. Els socialistes van passar per gairebé totes les demandes o ambicions d'ERC. En aquestes condicions, quin interès havien de tenir els republicans per fer cap favor als seus competidors directes en el camp nacionalista català? A més, el passat recent de CiU, ben esquitxat per l'entesa amb el PP, era un fons ple d'arguments i excuses contra tot nacionalista que gosés recriminar a Carod i companyia el final de l'hegemonia del pujolisme a Catalunya. El final polític de Pujol no l'ha escrit ell mateix, com hagués volgut, amb el traspàs de la presidència de la Generalitat a Artur Mas, però tampoc l'han escrit els socialistes o els populars. L'ha escrit i signat un altre nacionalista: Josep Lluís Carod-Rovira. A Jordi Pujol el va fer president l'ERC de Barrera, i també ERC ha barrat el pas als seus fills polítics.

Així, Pasqual Maragall accedeix al Palau de la Generalitat gràcies a Carod,

en un inici de legislatura marcada per un president dèbil, però amb el suport total de Rodríguez Zapatero, primer secretari del PSOE i encara líder de l'oposició. Tres formacions polítiques donen suport al nou Govern d'esquerres i catalanista, formalitzat i presentat públicament amb el pacte i programa del Tinell. PSC-CpC (42 diputats), ERC (23 diputats) i ICV-EUiA (9 diputats) formen un veritable govern de coalició, o tripartit, en què cada una de les tres parts és imprescindible per tenir i mantenir la majoria absoluta al Parlament. Era previsible una dificultat de cohesió i direcció d'aquest Govern, per la falta d'experiència en el govern de la Generalitat, per la procedència i cultura política distintes, especialment entre ERC, d'una banda, i PSC-CpC i ICV-EUiA, de l'altra. Però la realitat ha superat en molt la premonició, des de la primera i espectacular anada a Perpinyà de Carod-Rovira (que estava en exercici, a més, de la presidència en funcions de la Generalitat en absència de Pasqual Maragall), destapada per *ABC*, per entrevistar-se amb una alta representació d'ETA. El primer govern d'esquerres de la Generalitat, des del seu restabliment, el 1977, ha estat un sac de sorpreses amb més d'un desgavell. Aquest desordre, multiplicat interessadament per alguns mitjans de comunicació, és en primer lloc imputable a la mateixa Presidència de la Generalitat, que no va donar mai la impressió d'autoritat i de control sobre el propi Govern.

Tanmateix, hi ha un fet que provoca un gir de gran importància en les expectatives de l'autogovern de Catalunya: la victòria inesperada de Rodríguez Zapatero a les eleccions legislatives de 14 de març de 2004. El múltiple atemptat de l'11 de març a Madrid, i la insensata gestió informativa del dit atemptat mitjançant la mentida i l'engany a la ciutadania, va tenir efectes determinants en els resultats de les legislatives. El PP va perdre les eleccions, la qual cosa obria immediatament la possibilitat real de la reforma de l'Estatut de 1979. A més, Rodríguez Zapatero s'havia compromès a respectar la decisió que prengué el Parlament de Catalunya, en plena eufòria per l'accés de Pasqual Maragall a la presidència de la Generalitat. Uns mesos més tard, aquesta promesa esdevenia un compromís a complir, perquè el líder de l'oposició que la va afirmar era ja president del Govern espanyol.

Així, el govern tripartit tenia la responsabilitat d'iniciar un procés de reforma de l'Estatut que uns mesos abans tots els partits catalanistes, especialment els dos més importants, mantenien com a estratègia electoral, sense previsió de poder portar-la a terme de forma immediata. El mur antiautonomista del govern Aznar havia caigut i l'Estat autònom podia sortir del seu estancament. Catalunya es trobava novament com l'agent activador de l'autonomia política, com el motor de la democratització territorial de l'Estat, com el factor impulsor del reconeixement de la plurinacionalitat.

El govern Maragall i la reforma de l'estatut

La reforma de l'Estatut de 1979 podia tenir dos punts de partida: el Govern o el Parlament. Fos quin fos l'origen, es necessitaven els vots de CiU per a l'aprovació de la proposta de reforma al Parlament de Catalunya. La iniciativa de la reforma podia correspondre al Consell Executiu o Govern, tal com permet l'article 56 de l'Estatut de 1979. Dit d'una manera més directa: un «Pla Maragall», o projecte de reforma de l'Estatut, presentat conjuntament i solidàriament per part del tripartit. L'avantatge d'aquesta opció és que obligava els tres partits del govern Maragall a tenir una posició comuna davant de CiU i del PP. Però aquesta era una opció que no interessava a ERC, perquè quedava lligada al Govern i deixava a CiU tot el joc nacionalista en la negociació catalana de la reforma en el Parlament. No té massa sentit continuar donant arguments a favor d'aquesta via que no es va utilitzar, però potser hagués minvat maniobres, conflictes i sectarismes. En principi, la via que es va seguir tenia més sentit: la iniciativa havia de néixer del Parlament perquè s'estava davant de la reforma de la llei institucional bàsica de l'autonomia. Totes les forces polítiques havien de poder intervenir-hi des del primer moment. Així és va fer.

És clar que es necessitava un document de partida per a l'inici dels treballs de la ponència. El conseller Joan Saura, que encapçalava el Departament de Relacions Institucionals i Participació, tenia la responsabilitat de preparar i donar els primers passos per a la reforma de l'Estatut. Els documents de referència inicial havien de ser, lògicament, les bases per a la reforma dels mateixos partits parlamentaris. Unes bases que eren molt desiguals, massa generalistes i d'horitzons ben diferents, amb la *Constitució de l'Estat lliure de Catalunya* d'ERC, com a text més ambiciós i també menys realista, i amb les *Bases per a un nou Estatut nacional de Catalunya* de CiU, com a document comparativament més elaborat. El cert és que CiU tot just acabava de deixar el govern, i mitjançant l'Institut d'Estudis Autònoms havia comptat amb un bon i qualificat suport d'anàlisi de les raons per a la reforma de l'Estatut. També es comptava amb altres aportacions d'especialistes en dret públic i ciència política, així com els treballs fets en seu parlamentària, com el Document de la Comissió d'Estudi per a l'Aprofundiment de l'Autogovern.

Així doncs, les primeres decisions de Joan Saura per iniciar els treballs per a la reforma de l'Estatut van ser, d'una banda, el nomenament de Carles Viver Pi-Sunyer com a nou director de l'Institut d'Estudis Autònoms, i la constitució d'una Comissió Assessora per a la Reforma de l'Autogovern, formada per especialistes en dret públic, ciència política i

hisenda pública.⁴⁷ Al llarg dels primers mesos de 2004, la Comissió va establir els principis generals, l'estructura de la proposta de la reforma, els criteris delimitadors dels diferents títols, tot plegat dins del marc polític que condicionava les possibilitats i també els límits de la reforma. Sobre aquesta base, l'Institut d'Estudis Autònoms (IEA) sota la direcció de Carles Viver Pi-Sunyer, va anar elaborant els textos normatius, amb la col·laboració d'especialistes, quan aquesta col·laboració es feia necessària.

El treball de la ponència al Parlament de Catalunya es va fer, doncs, a partir dels textos normatius que l'IEA li lliurava. Fins al juny de 2005 la ponència va anar avançant en una línia de consens, que consistia en aparcar les qüestions més polèmiques. Mentrestant, les sessions es tancaven amb l'exposició davant els mitjans de comunicació de la posició dels partits sobre les qüestions tractades. El risc que tenia aquest mètode de treball és que s'avancés més quantitativament que qualitativament. Els grans temes conflictius havien de seguir també un procés cap al consens i no deixar-los per a un final a contrarellotge. Les cimeres dels principals líders no van servir realment mai per a avançar en aquest punt. Van ser més mediàtiques que polítiques. Segurament, si la ponència s'hagués tancat a Miravet i les cimeres s'haguessin fet al Parlament de Catalunya, s'hauria fet més feina i menys espectacle. Però es va fer al revés. Les qüestions més controvertides en aquesta fase de la reforma van ser la inclusió o no d'un títol de drets, deures i principis rectors, el concepte, classificació i abast de les competències, i la hisenda de la Generalitat. Aquestes diferències no es van resoldre fins a última hora, en algun cas fins al darrer segon, abans de l'aprovació de la reforma pel Ple del Parlament, el 30 de setembre, cedint el govern tripartit a les pressions de CiU. Però abans, el juliol de 2005, quan s'hauria hagut d'assolir el consens en totes les qüestions clau per a assegurar un ple tranquil del Parlament el mes de setembre, va esclatar la profunda divisió i competència entre les principals forces polítiques, CiU, PSC i ERC, cap de les quals volia carregar amb la imatge d'haver cedit. En particular, va haver-hi una competència entre CiU i ERC per veure qui estirava més la corda nacionalista, davant d'un PSC cada cop més desbordat entre les pressions del PSOE i la necessitat d'aconseguir el consens dels dos terços al Parlament.

---

47. La Comissió era presidida pel conseller Joan Saura, i estava integrada per Xavier Arbós, Mercè Barceló, Núria Bosch, Miquel Caminal, Joaquim Ferret, Manuel Gerpe, Ferran Requejo, Joan Subirats. Actuava de secretari Jordi Conde, cap dels serveis jurídics del DRIP. Assistien regularment també a les sessions, tot i no ser membres de la Comissió, Francesc Baltasar, Carles Viver Pi-Sunyer, Jaume Galofré i Joan Vintró. També van assistir Jaume Vernet en les sessions dedicades a llengua i drets, i Maite Vilalta en les sessions sobre economia i hisenda.

La polèmica sobre els drets històrics va ser l'espurna que va encendre el foc, que havia d'apagar el Consell Consultiu, reunit el mes d'agost amb l'encàrrec de dictaminar sobre la proposta de reforma de l'Estatut i la seva constitucionalitat. A un Consell Consultiu elegit pel Parlament, és a dir pels partits polítics, no se li pot demanar un dictamen independent i, alhora, tenir els seus membres sota pressió política. Aquell estiu de 2005 els partits catalanistes no van estar a l'alçada de les exigències del moment històric que s'estava vivint.

El 30 de setembre de 2005 es va aprovar la proposta de reforma de l'Estatut *in extremis* i amb amplíssima majoria, quasi el 89% (120 diputats sobre 135). Jordi Pujol va aparèixer en escena per felicitar Pasqual Maragall i Artur Mas amb un «ho heu fet molt bé». S'havia salvat l'Estatut, ara faltava saber quin Estatut s'havia salvat. Tots els diputats sabien que aquell no era un text definitiu i que les tisesores estaven previstes. Li tocava al PSOE utilitzar-les; així els partits catalanistes quedaven exempts de responsabilitat. Ben segur que una proposta de reforma més moderada no hauria aturat la desfermada reacció de l'espanyolisme més ranci. Però això no treu que la proposta de reforma aprovada pel Parlament havia sortit de la via.

Va ser així perquè tots els partits catalanistes van evitar delimitar políticament l'abast de la reforma des del seu mateix inici: es tractava de reformar l'Estatut de 1979? O bé, es tractava de tornar a repetir el procés estatuent? Costa de creure que partits amb experiència de govern i amb pretesa imatge de rigor, com el PSC i CiU, caiguessin en aquest joc. D'ERC es podia esperar que ho fes i tensés el procés, però no és propi de polítics d'alçada tirar la pedra i preguntar-se qui sap on va. En aquest punt Artur Mas i Carod-Rovira coincidien, i Pasqual Maragall no va quedar-se enrera. ICV-EUiA no seria menys i va ser arrossegada, també, per aquesta dinàmica que ningú sabia exactament a on conduïa.

Tots els documents de bases per a la reforma de l'Estatut, així com les propostes inicials dels grups parlamentaris amb relació al treball de la Comissió d'Estudi per a l'Aprufundiment de l'Autogovern, llevat d'ERC, situaven la reforma en els límits i possibilitats de la Constitució de 1978. Això significava portar a terme una reforma ambiciosa de l'Estatut de 1979, en la qual es reconeixia el gran canvi produït en la transformació del model territorial de l'Estat espanyol en l'aplicació del nou ordenament constitucional, però també s'afirmaven i denunciaven els obstacles apareguts, que limitaven l'autogovern i desnaturalitzaven l'Estat autònom. En aquest sentit, es destacava per part de la Comissió esmentada, en la seva valoració del desenvolupament de l'Estat de les autonomies i de l'aplicació de l'Estatut de 1979, el següent:

1) exercici expansiu de les competències estatals; 2) reforma insuficient de l'Administració de l'Estat; 3) feblesa dels instruments d'articulació entre l'Estat i les comunitats autònomes; 4) deficiències de la participació autonòmica en els assumptes de la Unió Europea; 5) mancances en l'acomodació institucional del caràcter plurinacional de l'Estat.

La reforma de l'Estatut havia d'entrar en totes aquestes qüestions i, a més, centrar-se en el problema principal de l'economia i el finançament de l'autogovern. Així es va fer, però relliscant cap a una música que introduïa la reforma en un debat que semblava estatuent. I no era el cas. La reforma de l'Estatut de 1979 era la via necessària per a provocar una nova etapa de desenvolupament de l'Estat autonòmic, però no era una revisió dels seus fonaments. Un poc encertat preàmbul va, a més, afavorir totes les veus interessades en mostrar un Estatut trencador, distorsionador de l'ordre constitucional. També, és cert que la impossibilitat d'una reforma constitucional en sentit federal i plurinacional, obligava a estirar al màxim les possibilitats autonomistes de la Constitució de 1978. Tanmateix, era fonamental un pacte entre les forces catalanistes en les qüestions bàsiques de cara a la negociació a Madrid. Aquest pacte, o no es va fer o no es va complir.

La realitat fou que a partir de l'1 d'octubre de 2005 va venir una allau d'articles, opinions, exabruptes en tots els mitjans de comunicació espanyols contra l'Estatut i contra Catalunya. Tornàvem a una història ben coneguda i repetida quan Catalunya reivindica el seu dret a decidir i a definir les seves relacions amb l'Estat. Un integrisme espanyolista prenia la capdavantera d'aquesta reacció, amb la participació protagonista de la direcció del Partit Popular i d'alguns destacats dirigents del PSOE, a part de coneguts periodistes d'influents mitjans de comunicació. Com diu Josep Fontana, aquest integrisme ve de lluny, es consolida després del desastre de 1898. Entre octubre i desembre de 2005 es va escriure i dir de tot. Poc va faltar per posar-se a l'alçada de l'enginyer agrònom Fernández López Tuero, que el 1900 escrivia cridant: «¡Cuando se dictará la ley! Pena de muerte al regionalista; garrote vil al traidor autonomista» (Josep Fontana: «Entorn del naixement de l'integrisme espanyolista», *Miscel·lània Ernest Lluch i Martín*, p. 622). Jiménez Losantos i altres no han quedat massa enrera d'aquell enginyer, patriota a cops de garrot. Un repàs de tots els articles escrits en els darrers tres mesos de 2005 mostra que la immensa majoria dels seus autors no s'havien llegit el text de la reforma, però s'afegien al combat contra un Estatut, repetint altre cop tots els tòpics contra Catalunya quan la seva relació amb Espanya entra en conflicte.

La negociació de la proposta de reforma de l'Estatut al Congrés de Diputats

La negociació de l'Estatut a Madrid es va fer en un escenari gens favorable, marcat pel rerafons mediàtic, per un PSOE agafat pels sondejos electorals, per la pressió visceral i anticatalana del PP, per una Presidència del Govern espanyol amb un marge de maniobra cada cop més limitat i per uns partits catalanistes en què cada un feia la guerra pel seu compte i risc. Tot plegat presentava un panorama ben negre que tenia una única llum de sortida: el president del govern espanyol i el PSOE no es podien permetre el fracàs de la reforma de l'Estatut català. L'impacte polític i electoral d'aquest fracàs podia ser demolidor. En canvi, un final positiu de la reforma catalana comportava la confirmació d'una de les opcions polítiques centrals d'aquesta legislatura: la reforma dels estatuts i el relleu de l'Estat autònom.

A l'inici de 2006 tot estava agafat amb puntes, la negociació no acabava de reeixir, faltava un cop de timó i fixar públicament el sostre de l'acord per a calmar l'opinió pública. El 21 de gener, el president Zapatero i el líder de CiU, Artur Mas, segellaven la reconducció i acord de la reforma estatutària. La presentació pública i capitalització de la més famosa fotografia de l'any va obrir tota mena d'especulacions. Jugada mestra, deslleialtat o les dues coses alhora? Tot hi entrava en l'especulació, des de la llarga ombra de Felipe González i Jordi Pujol, posant ordre a la negociació, fins a l'astúcia de Rubalcaba d'atraure Mas per distanciar Carod, passant per l'interès coincident entre Zapatero i Mas, o entre PSOE i CiU, de cara al futur (encara no escrit) de la política catalana i espanyola. El cert és que els efectes van ser ben visibles de forma immediata. ERC desconcertada i fent-se valer, avisant que amb ella no s'havia tancat cap negociació. ICV-EUiA assumint l'acord i celebrant que l'Estatut arribava, per fi, a la superació de la fase més compromesa, la del Congrés de Diputats. Per a Pasqual Maragall la fotografia era un anunci de comiat. La imatge era particularment dura per a ell. El govern tripartit va quedar descol·locat i amb una molt difícil digestió del pacte Zapatero-Mas.

És ben normal que els mesos següents fossin temps d'optimisme i de lideratge d'Artur Mas, que Zapatero respirés més tranquil perquè el mal somni de la reforma catalana començava a tancar-se, i que el Govern de Pasqual Maragall necessités recuperar la iniciativa, si volia evitar prendre mal. Mentrestant, s'iniciava la discussió i esmena de la proposta de reforma de l'Estatut a la Comissió Constitucional del Congrés de Diputats sota la presidència d'Alfonso Guerra. El resultat, ell mateix el va explicar: li havien passat el ribot, que com se sap és una eina que serveix per a rebaixar, allisar i adreçar. Efectivament, la proposta de reforma va passar per l'adreçador i va ser objecte d'im-

portants canvis i retalls en qüestions sensibles, entre d'altres les següents: 1) retirada del terme *nació* de l'articulat i desplaçament al preàmbul com a definició que fa de Catalunya, el Parlament de Catalunya, en recollir el sentiment i la voluntat de la ciutadania; 2) es corregeix la definició de competències exclusives, suprimint: «excloent i amb l'únic límit que el de respectar les condicions bàsiques a què es refereix l'article 149.1.1», de l'article 110 de la proposta de reforma, i es reobre així novament la possibilitat de l'actuació invasiva de l'Estat; 3) importants i significatives reduccions en el contingut de competències i matèries; cal destacar la pràctica supressió de la disposició addicional tercera, amb relació a l'assumpció de competències per l'article 150.2 de la Constitució; 4) la reorientació del títol del finançament de la Generalitat, que ja no es regirà únicament per l'Estatut sinó també per la Llei orgànica de finançament de les comunitats autònomes; es suprimeix el principi de bilateralitat, es limita l'abast i funció de l'Agència Tributària de Catalunya, que col·laborarà amb l'Administració tributària de l'Estat amb la creació d'un consorci de composició paritària. Es pot fer esment de moltes altres modificacions o suppressions que distingeixen clarament la proposta de reforma aprovada el 30 de setembre del text normatiu aprovat pel Congrés de Diputats i, posteriorment, pel Senat.

Això no treu que la comparació entre l'Estatut de 1979 i el nou Estatut de 2006 mostra el gran canvi que s'ha produït i la necessitat de fer-lo. L'Estatut de 1979 va venir molt determinat i condicionat pel consens constitucional. Alhora, el sol fet del restabliment de la Generalitat i de la recuperació de les institucions d'autogovern tenia ja un impacte polític tan transcendental, atès d'on se sortia, que van posar a un segon nivell altres aspectes igualment importants per a la qualitat i pes polític de l'autogovern, com la protecció de les competències exclusives i un finançament just i suficient, assegurat des d'un real exercici de l'autonomia financera i corresponsabilitat fiscal. No ha estat així, la qual cosa exigia una reforma estatutària per a intentar assolir-ho, com a primer i irrenunciable objectiu.

L'Estatut de 1979 va ser l'Estatut del dret inalienable de Catalunya a l'autogovern. L'Estatut de 2006 ha de ser l'Estatut del benestar i de la inclusió social, l'Estatut que permeti desenvolupar l'autogovern al servei dels drets dels ciutadans, de les seves necessitats, amb recursos suficients per a decidir i implementar polítiques públiques efectives en totes les matèries que són competència de la Generalitat. Els tres pilars del nou Estatut són els drets, les competències i els recursos. És a dir, els títols primer, quart i sisè. La nova concepció en la definició, classificació i regulació de les competències i matèries és un dels canvis més significatius del nou Estatut, en passar d'una regu-

lació breu i generalista en l'Estatut de 1979, a una regulació extensa i concreta en l'Estatut de 2006. També ho és la inclusió per primera vegada a un Estatut, d'un títol de drets, deures i principis rectors. Són dos novetats molt rellevants, l'impacte de les quals s'haurà de veure. El desplegament d'aquests títols ha de mostrar el punt d'inflexió o salt qualitatiu en comparació a l'anterior marc estatutari. Ha de fer-se evident que l'autogovern de Catalunya ha guanyat més pes polític, que l'autonomia es desenvolupa mitjançant la real possibilitat de decidir polítiques pròpies i de tenir els recursos suficients per a portar-les a terme. Els propers anys mostraran si això és així, o bé si ens mantenim en un nivell d'exercici de l'autogovern essencialment igual que abans.

El nou Estatut és, també, un pas endavant en el reconeixement nacional de Catalunya i en la regulació dels drets i deures lingüístics. És cert que el reconeixement de Catalunya com a nació només es fa explícitament en el preàmbul, però la paraula ja hi és. No és suficient, però permet que es pugui interpretar jurídicament, i no solament políticament, l'equivalència entre nacionalitat i nació en el cas de Catalunya. És també clar que això no suposa cap reconeixement de sobirania, ni el dret d'autodeterminació, però es reflecteix per primera vegada en una llei de l'Estat, que Catalunya se sent, vol ser i és una nació. Això ja és important, al marge que la mateixa vida política catalana ja fa temps que ha fet normal el que tant costa que la llei reconegui.

Alhora, el nou Estatut regula en l'important títol cinquè les relacions institucionals de la Generalitat. Cal destacar-ne la Comissió Bilateral Generalitat-Estat com a marc general i permanent de relació entre el Govern de la Generalitat i el Govern de l'Estat. També la col·laboració amb d'altres comunitats autònomes i la participació en institucions i en procediments de presa de decisions estatals. Particularment rellevant és el capítol segon d'aquest títol cinquè, dedicat a les relacions de la Generalitat amb la Unió Europea, per tal d'assegurar que la Generalitat participi en la formació de les posicions de l'Estat en els afers europeus relatius a les competències o interessos de Catalunya, i especialment s'ha de comptar amb la posició determinant de la Generalitat quan afecti les seves competències exclusives. Finalment, és també destacable el darrer capítol dedicat a l'acció exterior de la Generalitat, en regular i impulsar la projecció de Catalunya en els organismes internacionals, particularment pel que fa a la UNESCO i altres institucions de caràcter cultural, la possibilitat d'establir oficines a l'exterior, la cooperació transfronterera i interregional, o la informació prèvia a la Generalitat sobre els tractats internacionals que afectin les competències de Catalunya.

Finalment, el nou Estatut ha quedat enrere de les expectatives que havien d'esperar-se en els títols d'organització institucional. El títol segon, de les ins-

titucions, que va ser aprovat per tots els grups parlamentaris en el Parlament de Catalunya i poc tocat en la fase de negociació del Congrés de Diputats, podia haver anat més enllà, ja que la Constitució espanyola de 1978 dóna un gran marge de joc a l'hora de definir el sistema de govern a cada comunitat autònoma. Però no ha estat així. En aquest punt tots els partits han estat conservadors. Es pot dir que el nou Estatut millora substancialment la regulació de les institucions de govern de Catalunya en comparació a l'Estatut de 1979, però es queda a mig camí, o en una volguda ambigüitat, la regulació d'aspectes importants del sistema de govern. S'haurà d'esperar per a comprovar si això ha estat únicament per protegir algunes decisions per a l'àmbit polític institucional català, o bé si el que succeeix és que hi ha problemes insalvables per a posar-se d'acord entre els partits catalans sobre qüestions tan bàsiques com, per exemple, la llei electoral, el model territorial, la limitació de mandats del president de la Generalitat, o l'abast de la figura del conseller primer o consellera primera. En aquestes circumstàncies és previsible la continuïtat sense canvis destacables del sistema de govern que ha regit l'autonomia catalana des de l'Estatut de 1979. Tanmateix, s'ha de subratllar la novetat i canvi de concepte que obre l'article 2 del títol preliminar, en definir la Generalitat com «el sistema institucional en què s'organitza políticament l'autogovern de Catalunya». Aquesta definició inclou també el govern local en el sistema institucional de la Generalitat, pel que fa a la seva organització territorial en municipis, vegueries, comarques i altres ens locals que les lleis determinin. La inclusió i concreta regulació del govern local a l'Estatut ha estat una encertada i necessària decisió.

En canvi, el nou títol tercer dedicat al poder judicial a Catalunya mostra les limitacions d'avançar cap a una adequació del poder judicial al que és un estat compost en el dret comparat. La mateixa Constitució ja restringeix el camp en regular el poder judicial amb independència del model territorial de l'Estat autòmic, però la modificació de la proposta de reforma de l'Estatut de 30 de setembre, mitjançant la seva adequació al que estableix o pugui establir la Llei orgànica del poder judicial, ha limitat encara més la regulació de l'Administració de justícia i l'organització del poder judicial a Catalunya. Aquesta modesta reforma no exclou la millora que s'ha produït amb relació a la pràcticament nul·la referència de l'Estatut de 1979 al poder judicial i, especialment, el reconeixement que s'ha avançat en la desconcentració del poder judicial.

En resum, l'Estatut de 2006 és clarament millor, i en tots els sentits, que l'Estatut de 1979. Només cal comparar els principis, l'estructura i el contingut per veure-ho. En la lletra és així, ara falta comprovar la diferència en la pràc-

tica política. Això dependrà del propi procés polític, de les majories polítiques al Parlament de Catalunya i a les Corts Generals, de les relacions entre Catalunya i Espanya en l'ordre econòmic, social i cultural, de les relacions entre els governs de Catalunya i de l'Estat.

EL REFERÈNDUM DEL 18 DE JUNY

El fet és que, culminada la tramitació a les Corts Generals de la proposta de reforma, arribava la prova de foc: quina era finalment la posició dels partits catalans davant del poble de Catalunya en la perspectiva del referèndum del 18 de juny?

86 SOCIETAT CATALANA 2007

CiU, PSC-CpC i ICV-EUiA ja havien mostrat des de gener la seva plena identificació amb el *sí*, confirmada en la tramitació de la reforma al Congrés de Diputats i al Senat. El Partit Popular no es va moure mai del *no*, malgrat algun intent de canvi de joc per part de Josep Piqué, en comprovar els retalls que sofria al Congrés de Diputats la proposta de reforma aprovada pel Parlament de Catalunya. Però la direcció espanyola del Partit Popular estava absolutament lliurada a la croada contra tot el procés de reforma en general i, molt engegadament, contra la reforma catalana. Quedava ERC, encara dolguda, desconcertada i fora de joc per la maniobra Zapatero-Mas. Quina posició havia de prendre ERC, que havia estat decisiva en la formació del govern de Catalunya i prescindible en l'aprovació de la reforma de l'Estatut a Madrid? El PSOE no li va donar oportunitat o excusa per recuperar protagonisme en la part final i decisiva de la negociació.

ERC tornava a tenir una clau, no em refereixo a la clau de decidir majories al Parlament, sinó a una altra de molt important de cara al referèndum: que el catalanisme tingués una posició única o no amb relació a l'Estatut. Era una decisió delicada per a un partit independentista. Perquè s'havia de reconèixer, d'una banda, que l'Estatut 2006 era un canvi substancial a millor en comparació a l'Estatut de 1979, però també era cert que havia sofert una retallada no menys substancial en comparació amb la proposta de reforma aprovada pel Parlament de Catalunya. En la decisió d'ERC havien de pesar tant els interessos estratègics del partit i la decepció dels sectors més nacionalistes de la societat catalana, com la seva vinculació i lleialtat al Govern de la Generalitat. L'opció pel *sí* comportava el risc de la reprovació per part del nacionalisme radical i de les pròpies bases militants, l'opció pel *no* situava ERC en la mateixa decisió que el PP i, el més important, podia provocar la crisi del govern Maragall. La direcció d'ERC, i especialment Carod-Rovira, van manifestar-se en una

línia que volia ésser la del mig, ni *sí* ni *no*. Vot nul. Aquí va començar una cursa forassenyada, que confirmava una ERC indecisa i poc hàbil en la conducció d'un problema que afectava, i molt, la imatge de Catalunya i l'estabilitat de la política catalana. Vist des d'ara, es pot dir que la direcció d'ERC no va estar a l'alçada de les circumstàncies, i té la seva part de responsabilitat en l'ambient desmotivats i distants de la població de cara al referèndum de l'Estatut.

L'inicial vot nul responia a un compromís no escrit de Carod-Rovira davant Maragall, de no votar en contra de l'Estatut, la qual cosa salvava l'estabilitat del govern tripartit. Però quan es comença amb mal peu una història, ja de per sí problemàtica, es fa encara més difícil redreçar-la. El vot nul podia esdevenir un vot ridícul, propi d'un partit testimonial. Per tant, ERC havia de buscar una altra sortida, com la llibertat de vot, si no es volia proposar el vot afirmatiu, ni que fos críticament. La llibertat de vot hauria salvat els interessos d'ERC i no hauria posat Pasqual Maragall en una situació límit. I, sobretot, no hauria polaritzat el catalanisme. Però la direcció d'ERC va deixar arrossegar-se per l'onada pro nació catalana que va voler capitalitzar. La manera com finalment va resoldre la posició a prendre, mitjançant unes precipitades i poc representatives assemblees de base, retrata el desconcert i la divisió dins de la mateixa direcció d'ERC. Es va decidir pel *no*, que podia representar la voluntat d'unes assemblees de base, però no el conjunt de la militància, i tampoc els votants d'aquest partit, els quals ben segur que no tenien una posició igual davant del referèndum.

La decisió d'ERC va afegir un factor més a l'ambient ja fatigat, cansat i desmotivats de gran part de la societat civil catalana. L'elaboració de l'Estatut en la fase catalana ja havia estat motiu de confrontació, falta de lideratge i descontrol, la qual cosa ja havia posat distància amb gran part de la població. Tanmateix, el «final feliç» amb la votació afirmativa de gairebé el 90% dels diputats va ser un miratge animador, ràpidament desaparegut per la reacció immediata, exagerada i visceral de gran part de la classe política i mitjans de comunicació espanyols. Catalunya era vista, una altra vegada, com el gran problema d'Espanya. La falta d'unitat dels partits catalans va deixar l'Estatut en mala defensa, i a mercè del que acabés decidint la Moncloa sota la pressió del PSOE. En aquestes circumstàncies era impossible presentar el text final de l'Estatut com una gran victòria del catalanisme polític. Però s'hauria pogut presentar com la victòria possible, com un important avenç per a l'autogovern de Catalunya.

La posició d'ERC ho dificultava en gran mesura. Era una posició legítima, fins i tot coherent, si es valorava que el nou Estatut no complia les mínimes expectatives esperades en l'inici del procés de reforma. Però els seus efectes eren fatals de cara a la mobilització de les institucions civils catalanes. Una

part molt important van mantenir-se'n al marge, sense adoptar cap posició pública en defensa del vot afirmatiu. Alhora, van aparèixer dues plataformes ciutadanes en suport del *sí* i del *no*, les quals estaven més vinculades als partits que a la societat civil. La desmobilització ciutadana era total i l'interès pel nou Estatut gairebé inexistent. El tancament de la campanya *Estatut, jo sí*, es va fer al vestíbul de l'Auditori, només amb unes quantes desenes d'assistents, i amb la plana major de dirigents del PSC i de CiU, la qual cosa delatava un acte amb polítics, però no amb ciutadans.

Entretant, la posició d'ERC posava el govern Maragall entre l'espasa i la paret. Que el Govern tripartit no tingués una posició unitària sobre l'Estatut, que era la marca d'identitat de la legislatura, el posava ja en una posició ben complicada, però que un mateix govern defensés posicions contràries, el *sí* i el *no*, havent d'afrontar a més l'organització del referèndum, era indigerible per més gana que es tingués. A més, la discrepància sobre l'Estatut no sorgia en el marc d'un govern caracteritzat per la lleialtat, la bona entesa i l'acció solidària. El lideratge de Pasqual Maragall com a president de la Generalitat, mai no va prendre volada, perquè així que aixecava el vol notava el plom de les ales. La seva autoritat era permanentment discutida, no ja per l'oposició, cosa ben lògica, sinó pels seus propis aliats, des d'ERC al propi aparell del PSC. La formació del Govern al dictat de les quotes de partit i amb noms decidits pels partits, el primer frustrat intent de canviar-lo, l'octubre de 2005, i, finalment, la remodelació que es va fer gairebé amb fòrceps i contra l'opinió dels partits, l'abril de 2006, demostren la feblesa del president. El *no* d'ERC a l'Estatut el posava novament en evidència. No hi havia altra sortida coherent que el cessament dels consellers d'ERC, la qual cosa implicava inevitablement la convocatòria anticipada d'eleccions. Així va ser.

La convocatòria, campanya i realització del referèndum es va fer, doncs, en unes condicions molt desfavorables, i amb un govern «provisional» i en minoria de la Generalitat. En contrapartida, cap partit catalanista, inclosa ERC, tenia interès en un resultat desastrós. L'únic que el desitjava era el Partit Popular, que de sobte i gràcies als errors dels altres recuperava un cert optimisme i es disposava a capitalitzar el *no* i l'abstenció. La Junta Electoral Central es va afegir al despropòsit, en establir que el Govern de la Generalitat no podia fer campanya per incentivar la participació. Tot un exemple de cultura poc democràtica. El 18 de juny el referèndum va confirmar el que tothom es temia: una molt baixa participació que no va arribar al 50%, i una votació favorable per gran majoria del *sí* sobre el *no*, i amb un significatiu percentatge de vots en blanc. En concret, va haver-hi una abstenció del 50,59%; 73,9% de vots afirmatius; 20,7% de vots negatius; 5,3% de vots en blanc; 0,9% de vots nuls. No

era el final triomfant que s'havia somniat, però a efectes pràctics ja es tenia el nou Estatut 2006 i s'havia acabat el viacrucis.

Però no s'havien acabat els ensurts, ni que fossin esperables: el 21 de juny Pasqual Maragall anunciava que no es presentaria a reelecció com a president de la Generalitat. Més tard, en un article publicat a *El Periódico* (31 d'agost de 2006), explicaria que ja feia un any que José Luis Rodríguez Zapatero tenia clar que el candidat a succeir-lo podia ser José Montilla. Maragall s'estenia, a més, en l'explicació d'una estratègia concertada entre el PSOE i CiU, de col·laboració entre el socialisme estatal i el nacionalisme català, en previsió de la política catalana i espanyola de l'immediat futur. Ernest Maragall, en un llarg article publicat a *El País*, el 3 de setembre de 2006, es preguntava què hauria succeït si el president Maragall hagués comptat amb el suport incondicional del conjunt de l'espai socialista, incondicional en el sentit de no condicionat a cap altre interès que no fos el propi govern progressista de Catalunya, i els camins que obria i que volia prolongats i fecunds. Podem deduir que el PSOE no apostava per una consolidació estratègica d'un govern d'esquerres i catalanista a Catalunya? Preferia Rodríguez Zapatero un govern de la Generalitat nacionalista i moderat encapçalat per Artur Mas? En algun moment es va pactar entre Zapatero i Mas, implícitament i no explícitament, «Estatut per president»? Aquestes coses no es confirmen mai, només es poden suposar a la llum dels esdeveniments.

Els fets diuen que ningú li va demanar a Pasqual Maragall que es presentés a reelecció i fan suposar que també se li va suggerir que no es presentés. La imatge del darrer Maragall ja no era la d'un president que anava per lliure, sinó la d'un president sol, molt sol. Un president dimitit. Pasqual Maragall ha defensat una idea de Catalunya dins d'Espanya, que el PSOE no està en condicions d'assumir i a la qual l'espanyolisme conservador li ha declarat la guerra sempre: el reconeixement de la nació catalana dins de l'Espanya federal. Una proposta federal i plurinacional des d'un govern de la Generalitat d'esquerres i catalanista és superior al que pot aguantar la cultura política dominant a Espanya. La frustrada i frustrant reforma constitucional espanyola així ho confirma. El PSOE només vol una reforma cosmètica, el PP vol una contrareforma de traç groller. Pasqual Maragall ha comès errors grossos en la presidència de la Generalitat. Ha donat, a més, la impressió de no conèixer o voler conèixer, les exigències i limitacions del càrrec que ocupava, de no tenir la direcció i control del Govern. Però no ens enganyem, el Maragall que molestava no era aquest, sinó el que tractava de tu a tu, Barcelona-Madrid, Catalunya-Espanya, el que no estava disposat a deixar de ser un referent de la nació catalana i els seus drets, amb la fidelitat i la voluntat de seguir el pas dels seus predecessors, des de Macià a Pujol.

La renúncia de Pasqual Maragall anunciava unes eleccions autonòmiques molt renyides i de resultat incert. Molts interrogants tornaven a l'escenari polític català. Quin cost electoral pagarien els socialistes amb el canvi de candidat? Quina seria la factura per a ERC? El tripartit es repetiria sense dubtes en el cas de sumar majoria absoluta? El futur president de la Generalitat s'havia pactat a la Moncloa, en la hipòtesi que Artur Mas guanyés les eleccions, però no obtingués majoria absoluta? Tots els sondejos electorals coincidien en la victòria d'Artur Mas i de CiU, però la qüestió era per quant. En aquest punt les enquestes donaven resultats molt diferents i poc fiables. Tot indicava que ERC tindria altre cop la clau de la majoria, malgrat que pogués perdre alguns diputats.

Aquesta convicció i la possibilitat, per tant, d'una reedició del tripartit o d'un govern nacionalista CiU-ERC, neguitejava el món econòmic i empresarial, també el Govern de l'Estat i el PSOE. D'aquí que es va començar a estendre per part de mitjans de comunicació influents, no només *La Vanguardia* i *El País*, la conveniència d'una renovada entesa *sociovergent*, que deixés els «extremes» fora del govern de Catalunya, i es recuperés una bona sintonia Barcelona-Madrid, entre el socialisme espanyol i el nacionalisme moderat català. Un neopujolisme pragmàtic i gradualista, adequat a les noves circumstàncies. Això es podia concretar amb un govern Mas amb pacte parlamentari amb el PSC, o un govern de coalició CiU-PSC. El fet que Alemanya tingués aquesta experiència amb el govern de coalició entre la democràcia cristiana i el partit socialdemòcrata, abonava com a perfectament vàlida la mateixa solució a Catalunya. Al mateix temps, els cercles ben informats del nacionalisme català sabien que era molt difícil una entesa CiU-ERC, i que era molt possible la reedició del tripartit si PSC, ERC i ICV-EUiA sumaven majoria absoluta. Els conflictes polítics, la competència entre nacionalistes i les enrarides relacions personals feien difícil imaginar un govern compartit Mas-Carod.

Tanmateix, cada partit va enfocar la campanya electoral obrint-se tot el joc possible, no pensant en els pactes futurs sinó en guanyar el màxim espai electoral. Així, ni PSC, ni ERC van comprometre's a repetir el tripartit. ERC va recuperar electoralment l'equidistància entre PSC i CiU. El PSC no va tancar la porta en cap moment a la possibilitat d'un acord sociovergent, formava part de les opcions possibles segons els resultats electorals. La coalició ICV-EUiA era l'única força del govern tripartit que es declarava obertament partidària de reeditar el pacte de govern entre les esquerres catalanistes. Enfront d'aquestes opcions CiU va decidir llançar-se a una campanya agressiva, convençuda que la garantia d'accedir a la presidència de la Generalitat passava per una victòria contundent. Aquest criteri portat a l'extrem es va demostrar

equivocat, especialment amb la signatura davant de notari que no hi hauria en cap cas pacte estable amb el PP, i amb la distribució gratuïta a través dels periòdics d'un DVD contra el Govern tripartit i els seus màxims dirigents, amb especial atenció a ERC. S'ha d'estar molt segur d'una victòria aclaparadora per a crear-se enemics tan fàcilment en plena campanya electoral. La declaració final i solemne, d'un Artur Mas vestit de president, al monestir de Ripoll i davant la tomba de Guifré el Pelós, com a cloenda de la campanya electoral, era tota una cerimònia teatral que corria el risc de quedar-se en sainet.

Cal dir, tanmateix, que les expectatives de victòria de CiU les havien alimentat, també, les debilitats dels altres partits, i molt especialment el PSC. Aquest partit afrontava les eleccions autonòmiques amb la gran dificultat d'un canvi de candidat a darrera hora, en el benentès que el candidat retirat era, ni més ni menys, que el president de la Generalitat, i que el nou candidat no tenia el do de ser un bon líder electoral, a part de la precipitació i falta de projecció en la política catalana en comparació amb altres candidats. És com si el PSC regalés tres o més punts de partida a CiU, com si anés sobrat de vots. La previsió que es podien perdre votants maragallistes es va complir, en canvi no es va remoure ni atraure el vot dels altres catalans amb el cartell José Montilla. El risc era prou alt com perquè en el tripartit no s'estés gens segur de continuar en el govern de la Generalitat. El recurrent argument que no seria just que l'Estatut el desplegués un govern nacionalista era la viva imatge del temor a perdre. Les esquerres catalanistes, per pròpia responsabilitat, havien facilitat a CiU un retorn a la Generalitat encara que no el desitgessin.

JOSÉ MONTILLA, NOU PRESIDENT DE LA GENERALITAT

Les eleccions de l'1 de novembre van confirmar els temors d'uns i altres. La primera dada és que l'abstenció va ser alta (43,96%, tampoc és de menystenir el 2,02% de vots en blanc), la segona més alta en el conjunt d'eleccions autonòmiques al darrere de les eleccions autonòmiques de 1992, la qual cosa confirmava el distanciament de la ciutadania i un avís de desconexió entre la Catalunya oficial i la Catalunya real, ja manifestada en la molt alta abstenció en el referèndum de l'Estatut. També cal fer notar l'aparició d'una opció política oportunista, Ciutadans-Partit de la Ciutadania (3,03%, 3 diputats), definida en negatiu i contra el catalanisme, però amb una proposta electoral confusa, que volia presentar-se com a cosmopolita i resultava tot el contrari. No crec que tingui cap futur. Va guanyar CiU amb claredat, però no amb contundència (31,52%, 48 diputats). Va perdre clarament el PSC amb uns resultats dolents

(26,82%, 37 diputats), però no havia de perdre l'esperança de mantenir la presidència de la Generalitat. ERC va salvar més que bé el difícil examen electoral, amb uns resultats que donaven la raó a l'estratègia seguida (14,03%, 21 diputats). ICV-EUiA va obtenir el premi a una imatge constructiva i responsable al llarg de l'anterior legislatura (9,52%, 12 diputats). Entre ERC i ICV-EUiA van salvar la majoria absoluta del tripartit (70 diputats, dos per sobre de la majoria absoluta). Novament ERC decantava la majoria absoluta, tot i que en el cas del tripartit eren imprescindibles els diputats de les tres formacions d'esquerreres per fer majoria. CiU no feia majoria amb el PP (10,65%, 14 diputats), ni que no hagués passat pel notari. Només podia formar govern si el PSC o ERC li donaven suport o acceptaven formar govern de coalició. Artur Mas així ho va intentar però les cartes ja estaven decidides abans de començar la partida. No hi havia joc, el tripartit es va donar pressa per evitar les pressions sociovergens.

Un acord entre Artur Mas i José Montilla hauria estat un suïcidi per al PSC. Era inversemblant. I CiU no va fer res significatiu per intentar recompondre l'espai nacionalista. És cert que no era gens fàcil fer-ho, i que les diferències acumulades amb ERC eren excessives. En política també són importants, i a voltes determinants, les relacions personals. Contràriament, el pacte entre José Montilla i Carod-Rovira va ser quasi instantani i amb la implicació directa de Joan Puigcercós, que ja havia deixat de ser diputat a Madrid, en previsió de ser conseller del Govern de la Generalitat. ICV-EUiA va ser convidada una vegada PSC i ERC ja havien gairebé tancat l'acord de govern. Va acceptar sense massa problemes. José Montilla demostrava amb poques hores que es pot ser un mal candidat però un bon negociador per formar govern. El 24 de novembre de 2006 va ser elegit nou president de la Generalitat de Catalunya amb els vots dels diputats del PSC-CpC, ERC i ICV-EUiA. El nou Govern de la Generalitat, amb Carod-Rovira de vicepresident, Joan Saura de conseller d'Interior, i Ernest Maragall de conseller d'Educació, és tota una mostra d'astúcia política. Hi són tots els que convé tenir més a dins que a fora. El càrrec de vicepresident mereix un comentari a part perquè no està previst a l'Estatut, la qual cosa demostra que potser no calia ésser tan respectuós amb una tradició, la del conseller primer dels temps de Macià, quan a les primeres de canvi es pren una direcció, ni que sigui explicable, completament diferent.

En aquest article és precipitat arriscar una valoració sobre el president de la Generalitat i el nou Govern, malgrat que ja se n'han escrit moltes coses. La principal és que les esquerres catalanistes tenen una segona oportunitat per a encarrilar i enfortir un projecte estratègic de govern nacional i de progrés. S'ha dit ja, en contrast amb el govern Maragall, que el nou Govern de la

Generalitat té uns inicis més ordenats i cohesionats, però que pot córrer el risc de deixar en segon terme la projecció nacional i simbòlica de Catalunya. També que José Montilla podrà ser un bon governant, en el sentit de polític gestor, però que costarà que pugui prendre el relleu dels seus predecessors com a referent de la nació catalana. Tot això forma part del futur i no correspon tractar-ho aquí.

En canvi, sí que el resultat de les eleccions obre tot un interrogant sobre la recomposició de l'espai nacionalista i del centre-dreta català. Qui millor ho ha explicat és el propi Duran Lleida en un article a dues planes al diari *El País*, 21 de desembre de 2006, en constatar que «després de la desaparició del president Pujol de la primera escena política, seria un error pensar que la CiU actual pot aspirar a hegemonitzar tot l'espai que el pujolisme va representar en el seu dia». En efecte, probablement les majories absolutes queden fora de les reals possibilitats de guanyar-les per part d'un sol partit o coalició electoral, en un sistema de partits, com el català, amb cinc opcions polítiques de pes electoral significatiu. La sortida d'ERC de l'àrea d'influència del pujolisme ha dividit l'espai nacionalista català i ha avantposat l'eix esquerra-dreta a l'eix Espanya-Catalunya. Aquest gir posa CiU en una delicada posició en la política d'aliances, ja que la distància actual amb el PP és contranatural en termes nacionals. Un recentrament del PP i un retorn de CiU cap a un catalanisme de línia pragmàtica i moderada, podrien ésser les bases d'una recomposició de l'espai del centre-dreta a Catalunya. Aquesta sembla la tesi i horitzó que planteja Duran Lleida, en una direcció neocamboniana de plena implicació en la política espanyola, inclosa la participació en el Govern de l'Estat. Ara per ara, això només són intencions que es mouen en el debat polític. Perquè la realitat és que CiU està més a prop, en el discurs ideològic, del PSOE que del PP, i en la concepció territorial de l'Estat, també. El problema és que costa quadrar ésser oposició del PSC a Catalunya i col·laborador del PSOE a Espanya. Tampoc està a la vista una recomposició i entesa de tot el nacionalisme català. Més aviat, el que hi ha és una soterrada guerra fratricida i la possibilitat real d'una profunda divisió en els propers temps.

Cal tenir en compte que la reforma constitucional s'ha posat impossible. I no és previsible un desenvolupament federal i plurinacional de l'ordenament constitucional espanyol en els propers anys. Els nous estatuts activaran l'Estat autònom i n'obriran una nova etapa. El procés de reforma ja és irreversible després de l'aprovació al Senat de la proposta de reforma de l'Estatut d'Andalusia, quasi per unanimitat i amb una sola abstenció, quedant només pendent de ratificació en referèndum. Tanmateix, les reformes estatutàries han descobert que els dos principals partits estatals canvien de criteri segons els interes-

sos electorals, sense tenir un model territorial de l'Estat. No es tracta de treure importància al procés de reforma de l'autogovern i de desenvolupament de l'Estat autonòmic, sinó de tenir el coneixement i la previsió dels seus límits, que són grans. La reforma dels estatuts no pot substituir la necessària reforma constitucional en sentit federal i plurinacional. Alhora, la impossibilitat d'aquesta tornarà a igualir l'abast de la reforma estatutària i, probablement, reapareixerà l'interès dels partits estatals per tornar a *harmonitzar* l'Estat autonòmic. És a dir, en el fons polític de la qüestió autonòmica continuem com sempre, amb alguns canvis en sentit autonomista en els nous estatuts, que s'hauran de defensar per fer-los valer.

En conclusió, l'any 2006 tanca tota una època de la política catalana, però en la nova etapa que s'obre continuarà essent necessari un catalanisme polític que assegurí la defensa i projecció nacional de Catalunya en el marc de la construcció política europea.